

İlkokul Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Dinleme Etkinliklerinin Zihinsel Becerilere Göre Dağılımı

Ümit ÖZKANAL¹ Emel BAYRAK²

Geliş Tarihi: 27.11.2014

Kabul Ediliş Tarihi: 10.04.2016

ÖZ

Bu araştırma, ilkokul çalışma kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre gösterdiği dağılımı belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sürecinde ilkokul 1-4. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan dinleme etkinlikleri incelenerek geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre sınıflandırılmıştır. Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarında yer alan zihinsel becerilerin “tahmin etme, analiz etme, zihinde canlandırma, seçici dinleme, araştırma, hatırlama, karşılaştırma, eşleştirme ve yazma” olduğu belirlenmiştir. Ancak Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yerli olmasına karşın “sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme, sentezleme, değerlendirme ve girişimcilik” zihinsel becerilerine ilişkin etkinliklere yer verilmediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dinleme Etkinlikleri, Zihinsel Beceriler, Türkçe Dersi Öğretim Programı

The Distribution of the Listening Activities Based on the Cognitive Abilities in the Primary School Turkish Language Textbooks

ABSTRACT

The study has been carried out to determine the distribution of the listening activities based on the cognitive abilities in the primary school Turkish language course books. The methodology of the study is document review. Based on the study, the listening activities between the 1st and 4th grades of primary school Turkish course books have been studied and classified based on the cognitive abilities aimed to improve the necessary abilities. The cognitive abilities available in the Turkish course books have been identified as guessing, analysing, envisioning, selective listening, research, recall, comparison, matching and writing. However, although they are in the program, it is seen that some cognitive abilities like questioning, problem solving and evaluation are not available in the course books.

Keywords: Listening Activities, Cognitive Abilities, Turkish Language Curriculum.

¹Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, ozkanal@gmail.com

²Çankırı Üniversitesi, emelbayrak84@hotmail.com

GİRİŞ

Dil, evreni ve benliğimizi anlamlandırmanın bir aracıdır. Dilin kişisel ve toplumsal yaşamın her alanında insanla birlikte var oluşu onun düşünme, bilinç, toplum ve kültür gibi pek çok alanla ilişkisini gündeme getirir. Dil kavramı tüm bu alanlarla kurduğu etkileşimler ağı içinde anlaşılabilir. Genel çizgileriyle dil, “düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan, 2000: 55).

Dil öğretimini sadece kurallar dizgesinin aktarımı olarak tanımlamak, öğretim sürecine yönelik fikirleri daraltır ve bu da hatalı uygulamaları beraberinde getirir. Bilindiği gibi okuma, yazma, anlama, sorgulama, düşünme, sorun çözme gibi zihinsel işlemler dille gerçekleştirilir. Bu da dili iletişim kurma, duygu ve düşünceleri ifade etme, etkileşme, dış dünya ile bütünleşme, kültürü aktarma gibi süreçlerin yapıcısı haline getirir. Bu nedenle dil, bireyin kapasitesini sonuna kadar geliştirme, karmaşık sorunları çözme, bilimsel düşünme, çeşitli değerlere sahip olma, daha geniş dünya görüşüne sahip olma gibi özellikleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Güneş, 2013). Öte yandan akademik yaşamda ana dili öğretimi özellikle ilköğretimde, bütün derslerin temelini oluşturmaktadır. Ana dili öğretimi bireylere; doğru, açık ve etkili bir iletişimi gerçekleştirebilecek dilsel becerileri kazandırmanın yanında onların düşünme güçlerini geliştirme, yetkinleştirme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunma amaçlarını da yerine getirir (Sever, 2000).

Dilin çok boyutlu bir yapıya sahip oluşu Türkçe dersinin sistematik bir yol takip edebilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle Türkçe öğretimi okuma, dinleme, konuşma, yazma öğrenme alanlarına ayrılmıştır (Sever, 2000). Türkçe öğretimine ait bu öğrenme alanlarından biri olan dinleme, başta konuşma becerisinin, çocuğun okul hayatıyla birlikte okuma ve yazma becerisinin kazanılmasında büyük görevler üstlenmektedir (Doğan, 2010; Dökmen, 2001). Anlama kavramı büyük ölçüde dinleme ile ilişkilidir (Şahin ve Aydın, 2009). Bu yönüyle iyi dinleme, bireye dinlenen içeriği anlamının yanında, bu süreçle gelişen zihinsel ve sosyal beceriler bağlamında da kazanımlar sağlar. Etkin dinleme becerisine sahip olan bireyler yetiştirmek, bağımsız ve kendi kararlarının sorumluluklarını alabilen, sorunlarına kendi çözümlerini üretebilen ve benlik savaşı içinde olmayıp, kendini kabul eden bireyler yetiştirme anlamına gelmektedir (Özer, 1996).

Dinleme alanına ait ilk çalışma olarak kabul edilen (Rankin, 1929) iletişim sürecinde dil becerilerine ayrılan zamanın belirlendiği araştırma, insanların uyanık zamanlarının %44' ünü dinleyerek geçirdiği ortaya koymuştur (Duker, 1966). Öte yandan, öğrenciler okullarda gerçekleşen iletişim sürecinin, ilköğretimde %44' ünü, ortaöğretimde %46' sını, yükseköğretimde %90' ını dinleyerek geçirmektedirler (Wolvin ve Coackly, 1996: 14). Görüldüğü gibi dinleme sosyal ve akademik yaşamda ciddi bir yere sahiptir. Ancak, bu

ciddiyetin dil öğretimine yansımadağı görülmektedir. Ülkemizde ilköğretim alanına ait yüksek lisans tezlerinin konularına göre yapılan sınıflandırmada, en az çalışma sayısının dinleme becerisine ait olduğu ortaya konmuştur (Girmen, vd., 2009). Bu ihmalin yalnızca ülkemizde olduğunu söylemek oldukça güçtür. Amerika Birleşik Devletlerinde de, öğrencilerin ilköğretimden yükseköğretime kadar okuma, yazma ve konuşma dil becerilerine yönelik yeterli bir öğretim almalarına rağmen nitelikli bir dinleme eğitimi almamış oldukları belirlenmiştir (Wolwin ve Coackly, 1996: 36).

Dinleme eğitiminde görülen ihmalin temelinde, dinleme becerisi ile ilgili eksik ve yanlış bilgilerin yattığı söylenebilir. Bu yargılar, dinleme ve işitmenin eş anlamlı olarak görülmesi, dinlemenin doğal bir yetenek olarak geliştiğine inanılması, etkili bir iletişimin yalnızca konuşmacının sorumluluğunda olduğuna inanılıp dinlemenin pasif bir eylem olarak kabul edilmesi olarak sıralanabilir (Wolwin ve Coackly, 1996: 11). Fakat yapılan pek çok çalışma bu yargıların gerçeği yansıtmadığını ortaya koymuştur. Örneğin, dinleme becerisinin doğal bir beceri olarak geliştiği yargısına karşılık, onun geliştirilebilir bir yetenek olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma bulunmaktadır (Brown, 1954; Yangın, 1998; Koç, 2003; Aras, 2004, Kaplan, 2004; Yıldırım, 2007; Yılmaz, 2007).

Eğitim kurumlarındaki en üst düzey planlama yapısı olan Türkçe dersi öğretim programının sahip olduğu eğitim anlayış incelendiğinde, Türkçe öğretimi ile dil becerilerini geliştirmenin yanında düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel becerileri de geliştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Dil ve zihinsel becerilerin gelişimini birlikte ele alan öğretim programı her iki beceri alanının öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve çağdaşlaşma süreçlerini kolaylaştırdığını ifade etmektedir (MEB, 2009).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda benimsenen yapılandırmacılık, beceri anlayışını ciddi biçimde değiştirmiştir. Önceleri davranışlar bütünü olarak tanımlanan beceri kavramı, bu anlayış perspektifinde “zihinde yapılandırma süreci” olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle beceri; bireyin bilinçli, aktif ve istekli olarak yürüttüğü, bütün zihinsel ve fiziksel kaynaklarını harekete geçiren bir süreçtir. Bu da becerinin, basit bir aktarma süreciyle kazanılmayıp, bireyin aktif çabasını ve gerçek uygulamasını gerektirdiğini göstermektedir. Bu açıdan Türkçe dersi öğretim sürecinin, becerinin doğası gereği uygulamaya dönük olması gerektiği görülmektedir.

Beceri temelli yaklaşım, tüm dünyada öğretimde geliştirilmesi gereken zihinsel becerileri belirlemeye yönelik bir arayışın doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle; ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, Finlandiya, Kanada, İsveç, Norveç, Hollanda gibi gelişmiş 44 ülkede bilim insanların katılımıyla, uluslararası düzeyde 6 yıl sürdürülen araştırmada “Geleceğin insanı nasıl yetiştirilmeli; hangi beceriler geliştirilmeli; hangi bilgiler öğretilmeli?” sorularının cevapları

aranmıştır. Araştırma sonrasında aşağıda ifade edilen geleceğin becerileri belirlenmiştir (Güneş, 2009). Buna göre geliştirilmesi gereken beceriler şu şekilde sıralanabilir:

Zihinsel Beceriler: Düşünme, anlama, sorun çözme, sorgulama, eleştirme, analiz-sentez yapma, sınıflama, değerlendirme.

Bireysel Beceriler: Dil becerileri, iletişim, bilgiyi alma, bilgi teknolojilerini kullanma, öğrenmeyi öğrenme.

Sosyal Beceriler: İşbirliği yapma, grupla çalışma, sosyal çatışmaları çözme ve yönetme, liderlik.

Zihinsel Bağımsızlık Becerileri: Karar verme, seçme, haklarını savunma, bağımsız çalışma, sorumluluk alma, proje planlama, yönetme.

Ülkemizde geleceğin becerileri Milli Eğitim Bakanlığı Programlarında temel beceriler olarak ifade edilmiştir (MEB, 2005: 17). Buna göre belirlenen temel beceriler;

- Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma,
- Eleştirel düşünme,
- Yaratıcı düşünme,
- İletişim kurma,
- Problem çözme,
- Araştırma,
- Bilgi teknolojilerini kullanma,
- Girişimcilik,
- Karar verme,
- Kişisel ve sosyal değerlere önem vermedir.

Bu çalışmaların eğitim sürecine dâhil olan her unsuru etkileyecek bir anlayış değişikliğini yarattığını söylemek mümkündür. Bu değişimden ders kitapları da payını almış, beceri eğitimine verilen önemle birlikte öğrenci çalışma kitapları uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde gelişen teknoloji birçok ders için olanaklar sağlıyor olsa da bireyin eğitim yaşantısı boyunca ana dil becerilerini kazandırmaya yönelik Türkçe ders kitapları hala öğretmenden sonra gelen en önemli materyal konumundadır (Kurt, 1999; Ensar, 2002). Özbay'ın (2003) Ankara genelinde öğretmenlere yönelik yürüttüğü araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin, %94,4 oranında ders kitaplarını temel kaynak olarak kullanması da bu görüşü destekler niteliktedir.

Ders kitabı, bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme- öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir (Demirel ve Kıroğlu, 2005: 9). Ders kitapları bilgi verme, bilgileri düzenleme, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlama, öğretimi koordine etme ve kişilik geliştirme gibi özelliklere de sahiptir (Ceyhan ve Yiğit, 2003: 24).

Ders kitaplarının, öğretim programının amaç ve felsefesiyle bütünlük içinde olması gerekmektedir. Programa yön veren, yapılandırıcı yaklaşım, çoklu zekâ yaklaşımı, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, tematik sarmal ve beceri eğitimi yaklaşım ve modellerin ilkeleri (MEB, 2009) ders kitaplarının yapılandırılmasının zeminini oluşturmaktadır. Yapılandırıcı anlayışın benimsendiği öğretim programıyla birlikte uygulanmaya başlanan öğrenci çalışma kitaplarının, beceri temelli eğitimin savunduğu “*uygulamaya dönük eğitim anlayışının*” bir ürünü olarak görülebilir. Bu bakımdan öğrenci çalışma kitaplarının işlevini yerine getirebilmesi için, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan temel becerileri geliştirebilecek kapsam ve niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi Türkçe Dersi Öğretim Programı öğrencilerin dil becerileri kadar zihinsel becerilerinde de gelişim sağlamayı amaçlamaktadır. Ülkemizde Türkçe ders/çalışma kitaplarının, Türkçe dersi kapsamında yürütülen öğretim sürecinde sahip olduğu pay ve taşıdığı önem dikkate alındığında, öğretim hedeflerine ulaşılması için ders/çalışma kitaplarının niteliğinin ve programla aralarındaki paralelliğin ne denli önemli olduğu görülmektedir. Bu noktada, ders/çalışma kitaplarının, öğretim programının öngördüğü üzere dil becerileri aracılığıyla zihinsel becerileri geliştirme amacına hizmet edebilme niteliğinin değerlendirilmesinin bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. İlkokul Türkçe dersi çalışma kitaplarının dinleme dil becerileri ile geliştirmeyi amaçladığı zihinsel beceriler bağlamında değerlendirilmesinin, bu ders kapsamında geliştirilmesi hedeflenen gelişim alanları açısından anlamlı olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın, ülkemizde Türkçe dersi dinleme öğrenme alanına ilişkin olarak okullarda Türkçe dersi çalışma kitapları çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerin, geliştirmeyi amaçladığı zihinsel beceriler açısından sahip olduğu kapsam ve nitelik konusunda faydalı olacak bir sınıflandırma sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin, geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre gösterdiği dağılımı incelemeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda ilkokul 1.– 4. sınıflarda okutulan Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları incelenmiştir. Her biri 8 temadan oluşan Türkçe ders kitaplarında, her temada bir dinleme metni ve o metinle ilgili etkinliklere yer almaktadır. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitaplarında yer almakta ve metinler öğretmen tarafından seslendirilmektedir. Seslendirilen dinleme metinleri ile ilgili etkinlikler de öğrenci çalışma kitaplarında yer almaktadır. Her metin 4-8 arasında etkinliği kapsamaktadır.

Araştırma çalışma kitaplarının sistematik olarak incelenmesini gerektirdiğinden nitel bir araştırma tekniği olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi “mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak,

sistemli incelenmesi” ile gerçekleştirilmekte ve bu yöntem araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Eğitim ile ilgili bir çalışmada ders kitapları, program yönergeleri ve diğer materyaller veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:187–189). Bu çalışmada öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinlikler doküman inceleme yöntemi ile incelenmiş; geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre sınıflandırılmıştır.

Çalışmada, Türkçe Dersi Öğretim Programı’na dahil olan zihinsel becerilerinin tanımlarına ulaşılarak, her bir zihinsel becerinin kendine özgü özellikleri sıralanmıştır. İnceleme kapsamına giren etkinlikler bu tanımlar ışığında sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda 1-4. sınıflar Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan tüm dinleme etkinlikleri, tanımlamalarla sınırlandırılmış beceriler kapsamında incelenmiştir. İnceleme sürecinde kitapta yer alan etkinliğin hangi zihinsel beceriyi geliştirme amacına hizmet ettiği sorusunun cevabı alınmaya çalışılmıştır. İncelemeler sonrasında Türkçe dersi çalışma kitapları ile geliştirilen zihinsel becerilerin “*tahmin etme, analiz etme, zihinde canlandırma, seçme, araştırma, hatırlama, karşılaştırma, eşleştirme*” olduğu görülmüştür. Bu belirlemenin ardından, Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan dinleme etkinlikleri sayılmış, her bir etkinlik geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmanın ardından aynı zihinsel beceri ile ilişkili olan etkinlikler sayılarak, toplam dinleme etkinliği içindeki oranı hesaplanmıştır. Bütün bu çalışmaların ardından, Türkçe dersi çalışma kitabında yer alan dinleme etkinlikleri ile geliştirilmeye çalışılan zihinsel becerilerin sınıflara göre gösterdiği dağılım ve diğer zihinsel beceriler içinde sahip olduğu oran frekans ve yüzde tabloları halinde özetlenmiştir. Ayrıca hangi tür etkinliklerin hangi zihinsel beceri kapsamına alındığının gösterildiği tablolara yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda Türkçe çalışma kitaplarının dinleme metinleri ile geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere ilişkin elde edilen bulgular aşağıda açıklanmaktadır.

Tablo 1. İlkokul Türkçe Çalışma Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Analiz Etme Zihinsel Becerisinin Yeri

	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Analiz Etme Zihinsel Beceri Sınıflara Göre Dağılımı				Toplam	Dinleme Sayılarının Yüzde
Zihinsel Beceri	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	<i>f</i>	%
Analiz Etme	1	3	5	7	16	13,8

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, analiz etme zihinsel becerisinin

oranının 1. ve 4. sınıflar dahil toplam %13,8 olduğu görülmektedir. Analiz etme zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. *Türkçe Çalışma Kitabında Analiz Etme Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Analiz etme	Dinlenen metnin hikâye haritasını çıkarma Dinlenen metnin konu ve ana fikrini belirleme Dinlenen metin ile ilgili soru hazırlama ve cevaplandırma Metinde ifade edilenlerden yola çıkarak sorunları belirleme
-------------	--

Analiz etme zihinsel becerisiyle geliştirilmesi amaçlanan analitik düşünme, bütünü parçalarına ayırması, onların yeniden tanımlanması ve sınıflandırılmasına yönelik işlemleri kapsamaktadır. Analiz etme çoklu düşünmeyi gerektiren bir beceridir ve bir dizi aşamalı becerinin kullanımını gerektirir. Bu durum, öncelikle becerinin işlem adımlarının öğrencilere öğretilmesini gerektiği anlamına gelmektedir. Bu beceri öğrencilere, sözü edilen becerinin ne olduğunu kavratın, onun ne zaman ve nasıl gerçekleştirilebileceğini uygulamalı olarak yapabilmeye imkan veren etkinlikler aracılığıyla kazandırılabilir (MEB, 2009). Bu durumda beceri kazandırma amacını güden öğrenci çalışma kitaplarında becerinin sistematik bir biçimde geliştirilmesine olanak sağlayan metin ve etkinliklerin yer alması gerekir. Ancak, incelenen çalışma kitaplarında bu tür özelleşmiş metin ve etkinliklerin yer almadığı görülmüştür. Dinleme metinleri, yalnızca hikâye edici, bilgilendirici ve şiir türünde olup, analitik düşünmenin yukarıda bahsedilen aşamalı geçişine imkan veren bir yapılanmaya sahip değildir. Etkinlikler öğrencilerden doğrudan analiz sonucunu yazmalarını istemektedir. Diğer yandan öğrencilere, etkinliklerin amaçladığı gelişime ilişkin herhangi bir ek bilgi verilmediği de görülmektedir. Kısaca analiz etme zihinsel becerisinin, aşamalı bir akış ile kuralların sezdirildiği bir yapılanma yerine, doğrudan dinlenen metnin ana fikrini, konusunu ya da yardımcı düşüncelerini bulmalarını isteyen etkinliklerle geliştirilemeyeceği söylenebilir.

Tablo 3. *İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Tahmin Etme Zihinsel Becerisinin Yeri*

Zihinsel Beceri	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Tahmin Etme Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı					Yüzde %
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam	
Tahmin Etme	1	4	5	9	19	16,4

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, tahmin etme zihinsel becerisinin oranının %16,4 olduğu görülmektedir. Tahmin etme zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler Tablo 4'de görülmektedir.

Tablo 4. *Türkçe Çalışma Kitabında Tahmin Etme Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Tahmin Etme	Anahtar kelime ve kelime gruplarından yararlanarak metnin içeriğinin tahmin etme Anahtar kelime ve kelime gruplarının anlamlarının sınıfça tartışma Dinlenen metnin başlığını tahmin etme Dinlenen metnin başlığına göre metnin içeriğini tahmin etme Metnin eksik bırakılan kısmını tahmin etme
-------------	--

Yapılandırıcı yaklaşıma göre yeni bilgiler verilmeden önce öğrencilerin ön bilgileri harekete geçirilmelidir. Bu nedenle öğrencileri yeni konuya ve bilgilere, zihinsel olarak hazırlamak gerektiği ifade edilmektedir. Bu amaç, Türkçe öğretimi sürecinde tahmin etme çalışmaları ile gerçekleştirilmektedir (MEB,2009). Bu noktada yapılandırıcı anlayış ile birlikte tahmin etme zihinsel becerisinin farklı bir işlev daha kazandığı söylenebilir. Ancak Türkçe çalışma kitaplarında tahmin etme zihinsel becerisinin neredeyse tamamının öğrencilerin ön öğrenmelerini harekete geçirmek için kullanıldığı görülmüştür. Bu uygulama biçimi yapılandırıcı anlayışın ön gördüğü bir uygulamadır ancak tahmin etme zihinsel becerisinin tek kullanım alanı bu değildir, tahmin etme öngörüyü ve önceden kestirmeyi de içerir. Verilere dayanarak gelecekteki olaylar veya var olması beklenen şartlar hakkında tahmin yürütmenin (Harlen, 1989) sadece ön öğrenmeleri harekete geçiren etkinlikler kapsamında gerçekleştirilemeyeceği söylenebilir. Bu noktada tahmin etme zihinsel becerisi oldukça yüksek bir kullanım oranına sahip olmakla birlikte, etkinliklerin tahmin etme zihinsel becerisinin tüm boyutlarını kapsamadığı düşünülebilir.

Tablo 5. *İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Karşılaştırma Zihinsel Becerisinin Yeri*

Zihinsel Beceri	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Karşılaştırma Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı				Toplam	Yüzde
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf		
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>F</i>	<i>f</i>	%
Karşılaştırma	-	-	-	1	1	0,9

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, karşılaştırma zihinsel becerisinin oranının %0,9 olduğu görülmektedir. Analiz etme zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler ise aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 6. *Türkçe Çalışma Kitabında Karşılaştırma Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Karşılaştırma	Dinlenen metinde geçen kişileri karşılaştırma
---------------	---

Araştırmada karşılaştırma zihinsel becerisine yönelik yalnızca bir etkinlik olduğu görülmüştür. Bu beceri çalışma kitabında en az yer verilen zihinsel beceridir. İlköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin dinleme öğrenme alanına ilişkin sahip oldukları zihinsel becerilerinin değerlendirildiği bir araştırmada öğrencilerin en az başarılı oldukları zihinsel becerinin de “karşılaştırma” olduğu (Bayrak, 2011) görüşü ile paralellik göstermektedir. Dinlenenlere ilişkin karşılaştırmalar yapabilme, öğrencilerin eleştirel düşünme ve karar verme gibi önemli becerilerinin bir ön gereğidir. Bu bakımdan öğrencilere dinledikleri uyarılara yönelik seviyelerine uygun çoklu durum, kişi ve olayları karşılaştırmalarını sağlayacak etkinlikler tasarlanmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Tablo 7. *İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Seçme Zihinsel Becerisinin Yeri*

İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Seçme Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı						
Zihinsel Beceri	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam	Yüzde
Seçici	-	5	1	3	9	7,7
Dinleme						

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, seçme zihinsel becerisinin oranının %7,7 olduğu görülmektedir. Seçme zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 8. *Türkçe Çalışma Kitabında Seçme Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Seçici Dinleme (seçme)	Dinleme sürecinde anlamı bilinmeyen kelimeyi belirleme Dinleme sürecinde boş bırakılan yerleri doldurma Dinlenen metinde önemli bulunan bölümleri yazma Dinlenen metinde geçen kelimelerin işaretlenmesi Dinlediği kelimenin eş anlamlısını bulma
------------------------	---

Dinleme sürecinde dikkatin canlı tutulmasına yardımcı olan seçici dinlemenin, öğrencilerin dinlenen konu üzerine odaklanabilme süreleri ve anlama düzeyleri üzerinde de olumlu etkileri vardır (Wolvin ve Coackly, 1996). Bu araştırma bir dinleme türü olarak da kabul edilen seçici dinleme için çalışma kitaplarında ayrılan payın oldukça düşük olduğunu ve var olan etkinliklerin de bu becerinin

tüm boyutlarını kapsamadığını göstermiştir. Seçici dinleme daha çok dinleme esnasında gerçekleştirilen etkinliklerle geliştirilmeye uygundur. Ancak çalışma kitaplarında seçici dinleme ile ilgili çalışmaların anlamı bilinmeyen kelime etkinlikleriyle sınırlandırılmış olması bu zihinsel beceri kapsamına dâhil edilen etkinliklerin kapsam ve niteliği konusunda bazı sorunların var olduğu söylenebilir.

Tablo 9. *İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Zihinde Canlandırma Zihinsel Becerisinin Yeri*

Zihinsel Beceri	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Zihinde Canlandırma Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı				Toplam	Yüzde
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf		
Zihinde Canlandırma	-	2	3	4	9	7,7

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, zihinde canlandırma zihinsel becerisinin oranının %7,7 olduğu görülmektedir. Zihinde canlandırma zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tablo 10. *Türkçe Çalışma Kitabında Zihinde Canlandırma Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Zihinde canlandırma	Kitap kapağı tasarlama Afiş hazırlama Dinlenen metin ile ilgili zihinde canlananları resmetme Betimlenen bir canlıyı zihinde canlandırma
---------------------	---

Çalışma kitaplarında zihinde canlandırma becerisine ilişkin olarak doğrudan dinlenen metne yönelik olarak tasarlanmış sadece bir etkinlik bulunmaktadır. Bunun dışındaki tüm etkinliklerin dinleme sürecine yönelik değil, dinleme metninin konusuna ilişkin olarak tasarlanmış olduğu görülmektedir. Bu beceriyi geliştirmek için bir adres tarifi ya da betimlenen bir nesnenin diğerlerinden ayırt edilmesi gibi bir etkinlik tasarlanabilir. İlköğretim çağında, zihinde canlandırma becerisini doğru işlemek ve bir alışkanlık haline getirmek aktif dinleme becerisinin kazanılmasının bir ön gereği olarak görülebilir.

Tablo 11. İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Araştırma Zihinsel Becerisinin Yeri

Zihinsel Beceri	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Araştırma Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı					Yüzde %
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam	
Araştırma	-	-	4	2	6	5,3

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, araştırma zihinsel becerisinin oranının %5,3 olduğu görülmektedir. Araştırma, zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 12. Türkçe Çalışma Kitabında Araştırma Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler

Araştırma	Dinlenen konu kapsamında araştırma gerçekleştirme Kelime gruplarının anlamlarını araştırma Bilinmeyen kelimenin anlamını sözlükten araştırma
-----------	--

Günümüz eğitim anlayışı öğrencilerin araştırma becerilerinin geliştirilmesine oldukça önem vermektedir. Bu önem doğrultusunda araştırma becerisi Türkçe öğrenme adımlarından biri olarak yerini aldığı görülmektedir. Araştırma becerisinin gelişimi, özellikle de ilköğretim düzeyinde, öğrenciye araştırmanın nasıl yapılacağına kavratılabilmesine bağlıdır. Etkinliklerde yalnızca araştırma konusu verilmekte ve bunun dışında öğrencilerin araştırma süreci sonrasında doldurması beklenen boş bir sayfa bulunmaktadır. Bunun yanında etkinliklerde görülen nitelik sorununa ek olarak kapsam sorunu da dikkat çekmektedir. Bu zihinsel beceriye ilişkin etkinliklerin tamamına yakınının, kelime çalışmalarından oluştuğu görülmektedir. Bu beceriyi geliştirmeye yönelik olarak öğrencilerden beklenen şey araştırma yapması ve sonuçlarını sınıfta paylaşması ve böylelikle bireyin kendini ifade etmesini sağlamaktır (MEB, 2009). Araştırma becerisi büyük oranda çevresel koşullara ve işlem basamaklarının tanımlandığı bir yönlendirmeye bağımlıdır. Bu noktada çalışma kitaplarının öğrencilerden beklediği araştırma etkinliklerinin, kaynaklar ve araştırma adımları konusunda rehberlik edebilecek yönergelerden oluşmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Tablo 13. İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Eşleştirme Zihinsel Becerisinin Yeri

İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Eşleştirme Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı						
Zihinsel Beceri	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam	Yüzde
	<i>F</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
Eşleştirme	1	6	2	-	9	7,7

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, eşleştirme zihinsel becerisinin oranının %7,7 olduğu görülmektedir. Eşleştirme zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 14. Türkçe Çalışma Kitabında Eşleştirme Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler

Eşleştirme	Amblem ve kurum eşleştirme Kelime ve kavram eşleştirme Görselle ilgili kavramı eşleştirme
------------	---

Öğrenciler için kavramları, sembolleri, nesnelere benzerliklerine göre eşleştirmek, eşleştirmeyi gerçekleştireceği ölçütlere göre dönüşüm gerçekleştirmek önemli bir beceridir. Araştırmada, eşleştirme zihinsel becerisinin çoğunlukla görsel ile ilgili olan kavramın eşleştirilmesi biçiminde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum, objeleri olayları veya onları temsil eden bilgileri bazı metotlar ve sistemler kullanarak, benzer ve farklı özelliklerine göre gruplara ayırmak (Arthur, 1993) gibi geniş bir çalışma alanı bulunan eşleştirme zihinsel becerisinin geliştirmeye yönelik çalışmaların kapsam ve nitelik sorununun olduğunu göstermektedir.

Tablo 15. İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Hatırlama Zihinsel Becerisinin Yeri

İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Hatırlama Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı						
Zihinsel Beceri	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	Toplam	Yüzde
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	%
Hatırlama	1	3	2	8	14	12,1

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, hatırlama zihinsel becerisinin oranının %12,1 olduğu görülmektedir. Hatırlama zihinsel becerisi kapsamına alınan etkinlikler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 16. *Türkçe Çalışma Kitabında Hatırlama Zihinsel Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Hatırlama	Dinlenen metinle ilgili soruları cevaplandırma Hatırlanan konuşma kurallarını yazma Hatırlanan yazma kurallarını yazma Dikte edilen metni yazma Kelimleri sözlük sırasına göre sıralama Kelimelerin yerlerini değiştirerek anlamlı cümle oluşturma
-----------	---

Hatırlama uzun süreli bellekte yer alan bilgilerin zihinde tekrar canlanarak bilinç düzeyine gelmesidir. Hatırlama her düşüncenin, başka bir düşünce için uyarılar oluşturduğu bir çağrışım zinciri yaratır. Dil geliştikçe hatırlama da artar. Çünkü dil, nesne ve olayın yerine geçen simgesel bir süreçtir. Dilin kullanımı yani sözlü ve yazılı materyallerin sunum biçimi, hatırlama üzerinde etki sahibidir. Hatırlamada çağrışım en önemli kavramlardan biridir. Benzerlik, ardışıklık, zıtlık, zamanda ve mekanda yakınlık çağrışımı kolaylaştıran etkenlerdir. Hatırlamanın çağrışım ile olan ilişkisi öğrenme sürecinde öğrencilerin hatırlama oranlarının yükseltilmesi için kullanılır (Binbaşıoğlu, 1991).

Dinlemenin bir anlama kanalı olarak sahip olduğu önem göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin dinledikleri materyali hatırlama düzeylerini yükseltecek etkinliklerin oldukça önem taşıdığı düşünülmektedir. Çalışma kitaplarında hatırlama üzerine gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, etkinliklerin hatırlama becerilerini geliştirme işlevini değil, hatırlama düzeylerini belirleme işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Bu durumda büyük bir çoğunluğu dinlenen metin ile ilgili olan soruları cevaplandırma biçiminde tasarlanmış olan etkinliklerin, doğrudan hatırlama becerisinin gelişimine katkı sağlayamayacağı söylenebilir.

Tablo 17. *İlkokul Türkçe Ders Kitapları Dinleme Etkinliklerinde Yazma Dil Becerisinin Yeri*

Zihinsel Beceri	İlkokul Türkçe Kitaplarında Yer Alan Dinleme Etkinliklerinde Yazma Zihinsel Beceri Sayılarının Sınıflara Göre Dağılımı					Yüzde %
	1.Sınıf <i>f</i>	2.Sınıf <i>f</i>	3.Sınıf <i>f</i>	4.Sınıf <i>f</i>	Toplam <i>f</i>	
Yazma	5	8	10	13	33	28,4

Türkçe çalışma kitaplarında dinleme etkinliklerinin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımına bakıldığında, yazma dil becerisinin oranının %28,4 olduğu görülmektedir. Yazma dil becerisi kapsamına alınan etkinlikler aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 18. *Türkçe Çalışma Kitabında Yazma Dil Becerisine Ait Olan Etkinlikler*

Yazma	Akrostiş çalışması Yaratıcı yazma çalışması Dinlenen konu kapsamında yaratıcı yazma çalışması Bilinen bir yeri betimleme çalışması Dinlenen metinde geçen kişiye mektup yazma çalışması Dinlenen konu kapsamında duygu ve düşüncelerini yazma çalışması Tiyatro yazma çalışması Anı yazma çalışması Masal yazma çalışması Günlük yazma çalışması Yeni öğrenilen kelimelerden yararlanarak metin yazma çalışması Verilen görsele bakarak betimleme çalışması Dinlenen konu ile ilgili kendi yaşantısından bir kesit yazma çalışması Diyalog yazma çalışması Hayali yaratımlarını yazma çalışması Şiir yazma çalışması Kelime grubunu yazma çalışması Gazete haberi yazma çalışması Görsel destekli yazma çalışması Davetiye yazma çalışması
-------	---

Yazma duygu, düşünce, istek ve hayallerin belirli kurallara uygun olarak birtakım sembollerle anlatılmasıdır (Özbay, 2006). Yazmak için zihinde birtakım düşüncelerin şekillenmesi gerekir. Yazma bireye düşünme, düşünülenlerin belli bir düzene göre tasnifi ve ifadesinde önemli gelişmeler sağlar. Bu bakımdan yazı yazmanın niteliği, bir bakıma iyi düşünmeye, olaylara eleştirel bir gözle ve farklı açılardan bakmaya, sebep-sonuç ilişkisi kurmaya bağlıdır (Göçer, 2010: 189). Türkçe öğretiminin öğrenme alanlarının her birinin bir denge içinde verilmesi beklenmektedir. Dinleme dil becerisinin özerk bir öğrenme alanı olarak öğretiminin gerçekleştirilmesi beklenen bir durum değildir. Bu nedenle dinleme öğrenme alanına ilişkin etkinliklerin yazma dil becerisinde yer verilmesi normaldir. Ancak, Türkçe çalışma kitaplarında dinleme öğrenme alanına ilişkin etkinliklerde yazma becerisine orantısız bir ağırlık verildiği düşünülmektedir. Dinleme öğrenme alanına ilişkin çalışmaların $\frac{1}{4}$ 'ünden fazlası yazma dil becerisine aittir. Buna ek olarak yazma etkinlikleri yakından incelendiğinde bu etkinliklerin öğrencilerin bilgilerini organize etmeleri, anlamsal ve yapısal bir bütünlük haline getirmeleri konusunda rehberlik edecek bir sistematiikten yoksun olduğu görülmüştür. Öte yandan bu etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ifade edilen zihinsel beceriler ile ilişkili olmadığı görülmüştür.

Etkinliklerin, verilen konu çerçevesinde öğrencilere verilen boş kısmı doldurmalarının beklenmesi şeklinde tasarlandığı görülmektedir.

Yazma çalışmalarında öğrencilerin bilgilerini neye göre ve nasıl organize edeceklerinin ve yazılarının değerlendirme ölçütlerinin onlarla paylaşılmasının yazma becerilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu tarz bilgilendirmeler olmaksızın gerçekleştirilen yazma çalışmaları, öğrencilerin var olan durumlarının ortaya konulması dışında bir işlev yerine getirmeyecektir. Bunun yanında dinleme öğrenme alanına ilişkin çalışmalarda kullanılan yazma çalışmasının doğrudan dinleme ile ilgili olmayıp, dinlenen konu ile ilgili olduğu görülmüştür. Çalışma kitaplarında var olan çalışmaların hem dinleme hem de yazma becerisinin gelişiminde izlediği yol bakımından programda hedeflenen anlayışla örtüşmediği düşünülmektedir

TARTIŞMA ve SONUÇ

İlkokul Türkçe dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel becerilere göre dağılımının incelendiği bu araştırmada; “*analiz etme, tahmin etme, karşılaştırma, seçme, zihinde canlandırma, araştırma, eşleştirme, hatırlama*” zihinsel becerilerini geliştirmeyi amaçlayan etkinliklerin bulunduğu görülmüştür. Bu etkinliklerin yanında kitaplara yer alan etkinliklerin ¼’lük bir oranda yukarıda sayılan zihinsel beceriler ve dinleme becerisi ile doğrudan ilişkili olmayan yazma dil becerisine kapsamına giren etkinlikler olduğu görülmüştür. Araştırma Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yeri olan “*eleştirel düşünme, problem çözme, sentezleme, değerlendirme ve girişimcilik*” becerilerine ilişkin çalışmalar bulunmamaktadır. Kitapta yer alan zihinsel becerilerin dağılımlarına bakıldığında, en yüksek payın tahmin etme %16,4, analiz etme %13,8, hatırlama %12,1, eşleştirme, zihinde canlandırma ve seçme %7,7, araştırma %5,3 ve karşılaştırmanın %0,9 olduğu ortaya çıkmıştır. Dinleme metinleri her temada bir tane bulunmakta, yalnızca 1.sınıfta okuma yazma çalışmaları nedeniyle son 4 temada yer almaktadır. Türkçe ders kitaplarında toplam 28 tane dinleme metni, 116 tane etkinliğe yer verilmektedir. Dinleme metinlerinin türlerine göre gösterdiği dağılımda 10 tanesi şiir, 9 tanesi öyküleyici metin, 9 tanesi de bilgilendirici metin türüne ait olduğu belirlenmiştir.

Bilginin sürekli gelişerek değiştiği çağımızda eğitimden, öğrencilerin zihinlerini geliştirmesi beklenmektedir (Güneş, 2001). Bu anlayış paralelinde İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın beceri temelli bir anlayışla, öğrencilerin zihinsel ve temel becerilerini geliştirmeyi hedeflediği görülmektedir. Dil ve zihinsel becerilerdeki gelişim; öğrencilerin sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme süreçlerinde gelişim sağlamaktadır (MEB, 2005). Bu bakımdan, dil alışkanlıklarının biçimlenmeye başladığı ilköğretim kurumlarında, sınıf öğretmenleri tarafından sürdürülen Türkçe öğretim faaliyetleri eğitimin çağımızda yüklediği misyonu yerine getirmesinde önemli bir zemini oluşturduğu söylenebilir.

Dinleme becerisinin çoğunlukla doğuştan kazanılan bir beceri olarak değerlendirilmesi doğru, ancak eksik bir bilgidir. Günlük yaşamda dinlenen basit uyarıları otomatik olarak anlamayı sağlayan dil yetisi, öğrenme süreci gereğini hissettirmemektedir. Ancak bireyin yaşamında karşılaştığı sözel uyarılar her zaman bu nitelikte değildir. Özellikle gündelik yaşamda karşılaşılan uyarılar, akademik yaşamda karşılaşılan uyarılar göre daha az karmaşık ve soyuttur (Burlison, 2011). Türkçe dersinde sürdürülecek olan dinleme eğitiminin karmaşık ve soyut uyarıların anlaşılması sürecinde öğrencinin kullanacağı zihinsel becerileri geliştirmesi gerektiği söylenebilir (Allen, 1994; Rost, 2002; Özbay, 2005; Doğan, 2007; Burlison, 2011). Bu süreçte, dinleme eğitimindeki durumu betimlemek ve bu bilimsel verilerin ışığında sürdürülen eğitim uygulamalarını değerlendirmek önem taşımaktadır (Özbay, 2005; Doğan, 2007). Bu çalışmada da gerçekleştirilen betimleme yanında dinleme eğitimine dâhil olan öğelere ilişkin dönütler sağlanması hedeflenmiştir.

Beyinde büyük oranda dinlemeyle ilgili olan fonksiyonlar; dikkat, planlama, düşünme becerilerini yöneten ve kontrol eden merkez fonksiyonlarıdır (Baddeley, 2000). Çeşitli alanlarda gerçekleştirilen araştırmalar, dinleme eğitiminin sınır aktivitesini olumlu yönde etkilediğini ve akademik öğrenmeler için bir ön kazanım oluşturabileceği görüşünü desteklemektedir (Russo vd., 2005). Araştırma çalışma kitaplarındaki etkinliklerin geliştirmeyi amaçladığı zihinsel beceriler bağlamındaki görünümünü ortaya koymuştur. Bu noktada etkinliklerin niceliksel ve niteliksel bir takım sorunlar içerdiği görülmüştür. Göze ilk çarpan sorun çalışma kitaplarında eleştirel düşünme, problem çözme, yorumlama ve girişimcilik becerilerini geliştirmeyi amaçlayan etkinliklerin yer almamasıdır. Oysa İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yukarıda adı geçen zihinsel beceriler temel beceriler kapsamına alınmıştır. Çalışma kitapları, beceri öğretiminin uygulama ihtiyacının bir gereği olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çalışma kitapları temel becerilerin gelişimine imkân veren bir kapsama ve beceri ediminin işlem basamaklarını takip eden uygulama aşamalarına sahip olmalıdır. Çalışma kitaplarını incelerken kitapların düştüğü iki eksiklik dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, etkinliklerin geliştirmesi hedeflenen zihinsel becerinin doğasına uygun bir yapılanmaya sahip olmayışıdır. Örneğin analiz etme ya da karşılaştırma zihinsel becerileri gibi karmaşık ve sıralı işlemler gerektiren becerilerin etkinliklerinin, öğrencilere bu aşamalılığı ve işlem adımlarını öğrenmesine imkân veren bir yapıda olmadığı görülmüştür. Etkinlikler öğrencilerin var olan beceriyi edinmiş olduğu kabul edilerek hazırlanmış gibi görünmektedir. İkinci eksiklik ise dinleme etkinliklerinin büyük bir çoğunluğunun bu öğrenme alanını geliştirmeye yönelik olmayışıdır. Bu etkinliklerin büyük bir bölümü dinleme becerisi için özelleşmiş bir yapıya sahip olmayıp dinleme metninin konusu ile ilgilidir. Bu, özellikle de zihinde canlandırma ve yazma becerilerine ilişkin etkinliklerde daha sık görülen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. "Bayram" konulu bir dinleme metni ile ilgili zihinde canlandırma etkinliğinde, bayramla ilgili bir görselin hazırlanmasının istenmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu tarz etkinlikler doğrudan dinleme becerisi ile ilgili değildir.

Çalışma kitaplarının beceri temelli bir anlayışla ve her şeyden de önemlisi geliştirmeyi hedeflediği becerinin doğasına uygun etkinlikler içermesi üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir konudur. Ders/çalışma kitaplarının kapsamı ile programın hedef ve anlayışı arasında izdüşüm sağlanmalıdır. Bu açıdan ders/çalışma kitaplarının değerlendirme ölçülerinden biri de zihinsel becerilere göre taşıdığı kapsam ve nitelik olmalıdır. Ders/çalışma kitaplarının niteliğinde sağlanan iyileşmenin eğitim kalitesine yansıtacağı ve dolayısıyla eğitimin niteliğini arttıracacağı oldukça açıktır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileri ile dilbilim. İkinci basım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:439.
- Aras, B. (2004). *İlköğretimde dinleme anlama becerisinin geliştirilmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Arthur, C. (1993). *Teaching science through discovery*. Toronto: Macmillan Publishing Company 3-17
- Baddely, A (2000). "The episodic buffer: a new component of working memory" *Trends In Cognitive Science* 4, 417-423.
- Bayrak, E. (2011). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama sürecinde kullandıkları zihinsel becerilerin değerlendirilmesi*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir
- Binbaşıoğlu, C. (1991). *Öğrenme psikolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Brown, J. I. (1954). Can listening be taught? *College English*, 15, 290–291.
- Burleson, B (2011). "A constructivist approach to listening" *International Journal Of Listening*25(1), 27-46
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2003). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (2005). Eğitim ve ders kitapları [Education and Textbooks]. Ö. Demirel, & K. Kiroğlu, (Eds.) *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, Y. (2007). *İlköğretim ikinci kademedeki bir dil becerisi olarak dinlemeyi geliştirme çalışmaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Doğan, Y. (2010). Dinleme becerisini geliştirmede etkinliklerden yararlanma. *Başkent Üniversitesi 1. Dünya Dili Sempozyumu. TÜBAR*. 27. 263-274.
- Dökmen, Ü.(2001). *İletişim çatışmaları ve empati. On yedinci basım*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duker, S. (1966). *Listening: Readings*. New York: The Scarecrow Press, Inc.
- Ensar, F. (2002). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin altı soruları üzerine bir inceleme*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Girmen, P., Kaya, M. F. ve Bayrak, E. (2010). Türkçe eğitimi alanında yaşanan sorunların lisansüstü tezlere dayalı olarak belirlenmesi", *9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, Elazığ, 133-138, Ankara: Nobel Yayınları.
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde yazma eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(12).179-195.
- Güneş, F. (2001). "Dil öğretim yaklaşımları ve türkçe öğretimindeki uygulamalar" *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (15), 123-148

- Güneş, F.(2009). *Hızlı okuma ve anlamı yapılandırma. Birinci Basım*. Ankara: Nobel Yayınları
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1 (1), 1-12*.
- Harlen W. (1989). Developing science in the primary classroom. *Harlow: Oliver and Boyd*, 12-30
- Kaplan, H. (2004). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Koç, N. (2003). *Dinleme becerilerini kazandırma yöntemlerinin uygulanması*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale.
- Kurt, N. (1999). *Türkçe dersi kitaplarının niteliği*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim okulları Türkçe dersi (1-5 Sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2009). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. Sınıflar). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- Özbay, M. (2003). Türkçe öğretimi bibliyografyası, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özbay, M (2005). Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi, Akçağ Yayıncılık, Ankara
- Özbay, M. (2006). Türkçe özel öğretim yöntemleri II. Ankara: Öncü Kitap ve Yayıncılık
- Özbay, M ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7,1, 89-97*
- Özer, Z. (1996). Duyguları İşitebilme Becerisi, Etkin Dinleme. *Bilim Teknik Dergisi*, Ekim Sayısı, 56-60.
- Özer, K. (2011). *İletişimsizlik becerisi. Onuncu basım*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Rankin, P.T. (1929). The importance of listening ability. *The English Journal, 17, 8*, October. 623-630.
- Rost, M (2002). Teaching and researching listening, Pearson Education Limited, England
- Russo, M, Nicole, N, G, Trent, Zecker, G, Steven, Hayes, A, Erin, Kraus, N (2005). "Auditory training improves neural timing in the human brainstem" *Behavioural Brain Research* 156, 95-103
- Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme. Üçüncü basım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, A. ve Aydın, G. (2009). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersi dinleme becerisi farkındalıklarını belirlemeye yönelik bir anket geliştirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2, 9, 454-464*.
- Yangın, B. (1998). *Dinlediğini anlama becerisini geliştirmede elves yönteminin etkisi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Yıldırım, H. (2007). *İlköğretim 3. sınıf öğrencilerinin dinleme becerileri üzerine bir araştırma*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu.
- Yılmaz, İ. (2007). *Türkçe öğretiminde dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen etkinliklerin değerlendirilmesi*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş 5. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Wolvin, A.D. ve Coakley, C.G. (1996). *Listening. Beşinci basım*. Madison, WI: Brown ve Benchmark Publishers.

SUMMARY

Language is the medium of interpretation of ourselves and the universe. Both social and cognitive lives are interpreted via language. An individual whose language ability is enhanced via language teaching is aimed to develop their cognitive abilities as well.

Educational institutions that carry out the education of native language have to focus on teaching in a large perspective. Teaching language is not only teaching of linguistics rules. Teaching language requires teaching of all related abilities, namely, writing, reading, listening and speaking. The aim is to develop individuals' cognitive abilities in these areas using the language itself.

That language has a multidimensional structure requires Turkish course to follow a systemically oriented route. Therefore, the teaching of Turkish has been divided into four main abilities as reading, writing, listening and speaking. Since 2005, visual reading and visual presentation have also been included into learning areas. Listening ability, which is one of the main areas of teaching language, has some important aspects in teaching an individual some abilities like reading and writing and especially speaking ability. The concept of comprehension is mainly related to listening ability. Thus, listening something well provides an individual not only comprehension of the context listened but also some other educational attainments in terms of cognitive and social abilities. Educating people having effective listening ability means individuals who are independent, responsible, who can find solutions to any problems and those who are not in the fight of egoism.

When the education concept of Turkish language curriculum which has the highest planning structure in educational institutions is analyzed, it can be stated that it has been designed to improve the main language abilities as well as the other cognitive abilities like guessing, analyzing, envisioning, matching, recall and selective listening, research and comparison. Based on this structure, course books have been designed to develop the skills determined. However, when the content of the course books have been analyzed, it can be stated that the Turkish language course books lack of some skills determined.

Based on the study, the teachers' books and student course books of Turkish in 1st – 4th grades of primary schools have been analyzed. Each book is composed from 8 themes and in each theme there are a listening text and some activities related to the texts. By using the document analysis method, the course books have been analyzed.

Firstly, the aspects of all abilities related to the pre-determined aims of the course books have been ordered and the available activities have been classified based on the definitions related to the abilities which are aimed to develop.

During the analysis, it has been tried to find out which activity has been included to develop the determined cognitive abilities. As a result of the analysis, it has been found out that the cognitive abilities which are aimed to develop are guessing, analyzing, envisioning, matching, recall and selective listening, research and comparison. The number of these activities related to the abilities has been defined and the correlation in the total listening activities has been calculated. Later, the range between the listening activities in the course books and the cognitive abilities which are aimed to develop has been depicted in tables as frequency and percentage.

When the ratio of analysis ability in the listening activities in the Turkish language course books is analyzed, it is seen that the total percentage of this ability in the 1st and 4th grades is 13,8 %, guessing ability is 16,4 %, the comparison ability is 0,9 %, the selective listening ability is 7,7 %, the envisioning ability is 7,7 %, the research ability is 5,3 %, the matching ability 7,7 %, the recall is 12,1 % and the writing ability is 28,4 %.

As it is seen, although writing ability is not the main ability to be developed based on the listening activities in the Turkish course book of primary school, it has the highest percentage. This shows that the traditional concept in the course books is still valid. The writing exercises in the books are not directly related to the listening activities. It can be stated that the activities in the course books are not compatible with the development of listening and writing abilities in terms of the aimed concept.

In the analysis of the course books, it has been found out that they are supposed to develop predetermined cognitive abilities like guessing, analyzing, envisioning, matching, recall and selective listening, research and comparison. However, it is seen that the percentage of these abilities are much lower than the writing ability which is not aimed in the concept of these course books.

In general, course books should be designed based on the concept of related abilities and the activities used should be compatible to these defined abilities. Therefore, the concept and content of the course books in Turkish language for primary schools should be in harmony with the planned curriculum. It should be taken into consideration that the development of the quality of the course books will also improve the quality of education.